
RECENZJE

Ks. Wincenty Granat, *Łaski pełna, Pan z Tobą. Studia teologiczne o Bogurodzicy*, oprac. i przygotowała do druku Halina Irena Szumił, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu 2014, ss. 209.

W 2013 roku to samo sandomierskie wydawnictwo podarowało nam trzy pozycje poświęcone ks. Wincentemu Granatowi: 1) ks. Zdzisław Janiec, ks. Tomasz Lisiecki, Halina Irena Szumił, *Na szlakach wiary ze sługą Bożym ks. Wincentym Granatem. Czytanki majowe*; 2) *Sprawiedliwy z wiary żyć będzie. Ks. Wincenty Granat – świadek wiary. Materiały z sesji poświęconej Słudze Bożemu w 33. rocznicę śmierci. Sandomierz, 11 grudnia 2012 roku*, red. ks. Zdzisław Janiec; 3) Halina Irena Szumił, *Człowiek wiary. Sługa Boży ks. Wincenty Granat*. Nieco wcześniej (2001) opublikowano w Sandomierzu książkę *Eucharystia Misterium Bożej obecności. Wybór i opracowanie H.I. Szumił*, trzy lata później *Wybór myśli ks. Wincentego Granata Życ prawdą w miłości*, a rok później w Wydawnictwie KUL książkę *Działalność naukowa ks. prof. Wincentego Granata*, z opracowaniem jego działalności dydaktycznej i naukowo-wydawniczej oraz z jego bibliografią podmiotową i przedmiotową wraz z bibliografią prac dyplomowych o teologicznej myśli ks. W. Granata. Jeszcze wcześniej (1993) Halina I. Szumił w Wydawnictwie św. Krzyża w Opolu wydała własną rozprawę *Deo et Ecclesiae. Życie i działalność ks. Wincentego Granata*.

Szumił nie przestaje działać na rzecz współzałożyciela swojego zgromadzenia. Ostatnią książkę, *Łaski pełna, Pan z Tobą*, poświęciła mariologii ks. Granata. W *Słowie wstępnym* uporządkowała chronologicznie zamieszczone tu teksty, co ma duże znaczenie wobec niezwykłego czasu życia ich Autora: przed Soborem, w czasie Soboru, po Soborze. Sprzed Soboru otrzymaliśmy jeden tekst: *Bogurodzica – Współodkupicielka*, publikowany w „Homo Dei” 26 (1957), s. 811-822. „Artykuł ogranicza się do wyjaśnienia współodkupicielstwa Maryi, zostawiając na uboczu bardziej zawile kontrowersje” (s. 12). Zgodnie z tym założeniem ks. Granat starannie omawia współodkupienie w świetle Pisma św. i Tradycji, istotę współodkupienia i opinie teologiczne na jego temat. Referuje stanowiska „za” i „przeciw”. Sam nie opowiada się wyraźnie ani po jednej, ani po drugiej stronie. Zwolennikom wskazuje trudność: „Trudność chyba dotychczas nieprzewycięzoną w pełni stanowi twierdzenie o powszechnej zbawczej roli Chrystusa: jeśli Maryja znajduje się wśród odkupionych, to jak może odkupywać innych i siebie”. Trudność jest większa niż przy dogmacie Niepokalanego Poczęcia [...]. Tworzy się niełatwy do przewyciężenia dylemat: albo należy uznać dwa odkupienia, jedno w stosunku do Maryi (dokonane również przez Chrystusa), albo przyjąć, że przez to same zbawcze dzieło na krzyżu Maryja odkupuje (siebie i innych), a równocześnie jest odkupywana. Źródła Objawienia nie dają żadnej podstawy do tego, by stwierdzić dwa rodzaje zbawczego dzieła [...]” (s. 20n). Od siebie ks. Granat proponuje przyjąć

rozdzielenie w kapłaństwie: 1) jedyne, główne kapłaństwo Chrystusa; 2) częściowe i zależne kapłaństwo Maryi; 3) kapłaństwo hierarchiczne i konsekuracyjne oraz 4) duchowe kapłaństwo wiernych.

Tekst *Najświętsza Maryja Panna i Kościół Ciało Mistyczne Chrystusa* (s. 23-38) pochodzi z *Dogmatyki katolickiej*, t. IV, a więc jest przedsoborowy (1960) i porusza głównie ten sam temat współodkupienia; Autor powtarza znaczną część poprzedniego artykułu z „Homo Dei”.

Tekst pt. *Boskie Macierzyństwo* (s. 39-72) ks. Granat zamieścił w zbiorowym podręczniku mariologii pod redakcją o. Bernarda Przybylskiego *Gratia plena* (Poznań 1965). W końcowej jego części znajdujemy charakterystyczny wyróżnik teologii Autora: ukazywanie życiowych wartości przedkładanej doktryny. Tytuł tej końcówki: *Religijno-moralna wartość nauki o dziewiczym macierzyństwie Najświętszej Maryi Panny*.

Następne teksty powstawały już po Vaticanum II. Pierwszy z nich, *Maryja, Dziewica Bogarodzicielka w zbawczych Misteriach Chrystusa*, to znaczna część posoborowej mariologii z podręcznika *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie* (t. I, 1972). W nauce Soboru ks. Granat znajduje umocnienie swojego stanowiska odnośnie do roli Maryi w dziele Odkupienia. Zwraca uwagę, że Vaticanum II unika wyrażenia „Współodkupicielka” (s. 112).

Między tekstami typu akademickiego Szumił zamieściła także tekst – napisany „dla szerszych kręgów” – o Różańcu z „Przewodnika Katolickiego” (1973) i „Gościa Niedzielnego” (1998). Ks. Granat napisał tam coś, co mocno powie światu Jan Paweł II w roku 2002 (nie ustalono, czy po lekturze ks. Granata i pod jego wpływem). Napisał on mocne słowo o potrzebie rozważania w Różańcu: „Różaniec nie jest tylko recytowaniem «Ojcze nasz» i «Zdrowaś Maryjo». Do jego istoty należy rozważanie przy każdym dziesiątku wydarzeń w życia Chrystusa i Maryi, a w nim i przez nie – tajemniczych losów naszego własnego życia”. Niejako echo tych słów słyszymy w liście apostoelskim *Rosarium Virginis Mariae* (*O Różańcu świętym*): „Różaniec modlitwą kontemplacyjną. 12. Różaniec, właśnie wychodząc z doświadczenia Maryi, jest modlitwą wyraźnie kontemplacyjną. Pozbawiony tego wymiaru, okazałby się wycyuty ze swej natury, jak podkreślał Paweł VI: «Jeśli brak kontemplacji, różaniec upodabnia się do ciała bez duszy i zachodzi niebezpieczeństwo, że odmawianie stanie się bezmyślnym powtarzaniem formuł oraz że będzie w sprzeczności z upomnieniem Chrystusa, który powiedział: «Na modlitwie nie bądźcie gadatliwi jak poganie»”. Księża Rektorze, jak to zrozumieć, że dzisiaj nawet w sanktuarium maryjnym, odmawiając Różaniec *coram Sanctissimo* zapowiada się Tajemnicę i natychmiast odmawia..., bez rozważania nawet bardzo krótkiego... A przy tym deklaruje się „bycie za” naszym kochanym św. Janem Pawłem II i wierność jego nauczaniu. Dzieje się tak nawet w pierwszą sobotę miesiąca. Księża Rektorze! Potrzebujemy Twego nauczania o Różańcu.

Kolejny tekst, *Błogosławiona Maryja, Dziewica Boża Rodzicielka w Misterium Kościoła*, pochodzi z posoborowego podręcznika *Ku człowiekowi i Bogu*

w *Chrystusie* (1974). Autor zestawia naukę ósmego rozdziału KK, zwraca uwagę, że Sobór unika nazwy „Współodkupicielka” i „bardzo mocno podkreśla jedyne pośrednictwo Chrystusa” (s. 123), wprowadzając do swojej mariologii ideę Maryi typu Kościoła i Matki Kościoła. Wykład teologii „Matki Kościoła” kończy się wskazaniem wartości religijno-moralnych (s. 126).

Wykład pt. *Kult Matki Bożej* pochodzi z tomu pierwszego podręcznikowej syntezy *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie* (1974). Ks. Granat przypomina, że „kult w pełnym znaczeniu oddajemy tylko Bogu” (s. 129), uznaje trafność nazwy *cultus hyperduliae* (s. 134), chociaż Sobór nie sięgnął po ten termin i dość szeroko omawia (Granat, nie Sobór) polskie formy czci Maryi.

W obszernym artykule z 1976 roku *Chrystus i Bogarodzica w nauczaniu i kulcie kościelnym* ks. Granat najpierw pyta, *Kim jest Chrystus*, następnie *Kim jest Maryja*, a z odpowiedzi na te pytania wyprowadza wnioski na temat: *Chrystocentryzm a maryjność w katolicyzmie*. Trudno w teologii polskiej wskazać tekst równie dobry, mądry, wyważony i zharmonizowany z najwartościowszym nauczaniem Kościoła. Do maryjności Kościoła ks. Granat zalicza m.in. naśladowanie cnót Maryi (s. 175). Prawdopodobnie nie minimy się z prawdą, stwierdzając, że ten motyw eklezjotypiczności raczej słabo występuje w mariologii naszego Mistrza. Również w tym artykule znajdujemy idee partycypacji w teologii zbawczego pośrednictwa: Chrystus jest „jedynym Pośrednikiem między Bogiem a ludźmi, a istoty rozumne i wolne, jakimi są ludzie, uczestniczą w tym pośrednictwie [...]. Wśród tych uczestniczących Maryja ma pierwszą i wyjątkową pozycję” (s. 176). Tę myśl rozwinął ks. Granat także w 1980 roku na łamach „Gościa Niedzielnego”, w artykule „Pośredniczka zbawienia”.

W Aneksie I Szumił dołączyła swoje opracowanie *Najświętsza Maryja Panna a Trójca Święta w teologicznej myśli ks. Wincentego Granata*. Jej zdaniem „interpretacja relacji Maryi do Trójcy Świętej w ujęciu naszego Profesora zajmuje znaczącą i trwałą pozycję w myśli teologicznej” (s. 188). W Aneksie II ks. Anton Adam CM (Teologicky Inštitut, Badin, Słowacja) rozwinął temat *Maryja w Tajemnicy Wcielenia w nauczaniu ks. Wincentego Granata*. Ks. Anton Adam, aktualnie profesor teologii na uczelniach Słowacji, doktorat z teologii dogmatycznej uzyskał na KUL (rozprawa *Ku personalistycznemu rozumieniu łaski. Studium z charytologii ks. Wincentego Granata*, Lublin 1996, XXX + 256 ss.; obrona 20.06.96). Dzięki niemu ks. Granat naucza na Słowacji. W Aneksie III otrzymaliśmy wykaz prac dyplomowych z mariologii napisanych pod kierunkiem ks. Granata (trzy licencjackie i dwie doktorskie: ks. Zygmunt Lewicki, *Dogmat wniebowzięcia Bogarodzicy w liturgii prawosławnej Cerkwi rosyjskiej i nauce jej teologów [1954]* i ks. Feliks Zapłata SVD, *Udział Matki Najświętszej w obiektywnym dziele chrześcijańskiego odkupienia [1954]*). Katedra Mariologii pod kierunkiem o. prof. A.L. Krupy powstała w 1958 roku. Szumił zna dwie prace magisterskie o mariologii ks. Granata, napisane pod kierunkiem ks. Józefa Krasieńskiego: 1) ks. Stanisław Chmielewski, *Recepcja mariologii Soboru Watykańskiego II na przykładzie [teologii]* ks. Win-

centego Granata; 2) ks. Tomasz Lis, *Mariologia w ujęciu księdza Wincentego Granata*, 3) praca napisana pod kierunkiem ks. Macieja Korczyńskiego przez Urszulę Bartosia pt. *Rola Maryi w zbawczym dziele Jezusa Chrystusa w pismach Wincentego Granata* (wszystkie obronione na KUL).

Był otwarty na Sobór i jego ekumenizm, a także na młodych i na współpracę z nimi. Przygotowując posoborową syntezę swojej teologii w dwutomowym *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*, zwrócił się do mnie, abym do jego podręcznikowej mariologii opracował temat *Matka Boża w świetle teologii protestanckiej*, a do ks. Wacława Hryniewicza – o analogiczne opracowanie w świetle teologii prawosławnej, co też uczyniliśmy, a on zaakceptował i włączył do swojego podręcznika.

Przyzwyczajiliśmy się mariologię KUL tamtego i nieco późniejszego czasu kojarzyć z o. prof. Krupą. Szumił poszerza i koryguje takie widzenie. O mariologii ks. Granata mamy dwa doktoraty, podczas gdy o mariologii o. Krupy, jak dotąd, nie napisano żadnego.

O. prof. Krupa nie opublikował podręcznika mariologii, ks. Granat także, ale w swoim posoborowym podręczniku dogmatyki *Ku człowiekowi...* zamieścił również mariologię, co znacząco (i bardzo pozytywnie) kształtowało mariologiczną świadomość w kraju nad Wisłą.

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv
Instytut Maryjno-Kolbiański „Kolbianum” w Niepokalanowie,
Centrum Studiów Mariologicznych UKSW

Luciano Nicastro, *Misterium hominis. Fenomenologia trascendentale del desiderio umano* (Fenomenologia transcendentálna ludzkiego pragnienia), Baglieri Editrice, Vittoria 2014, ss. 171.

Luciano Nicastro należy do międzynarodowego ruchu personalistów. Związany jest od lat ze społecznością kwartalnika „Prospettiva Persona”, wokół którego utworzyła się sieć centrów badań nad osobą we Włoszech i w kilku krajach świata. Jest profesorem filozofii i socjologii w Raguzie oraz w Palermo na Sycylii. W swej dziedzinie jest niezwykle płodnym i oryginalnym twórcą. Najnowsza jego książka jest szesnastą z kolei. Książka *Misterium hominis* (łac. Tajemnica człowieka) na pewno zainteresuje nie tylko filozofów i socjologów, ale i teologów. Jest to książka napisana przez kogoś, kto jest wprawnym obserwatorem procesów społeczno-kulturowych, jak i dogłębnym znawcą duchowego doświadczenia człowieka. Metoda opisu fenomenologicznego ułatwia czytelnikowi zrozumienie poszczególnych wydarzeń zachodzących w obszarze tak zwanej kultury i cywilizacji zachodniej oraz pragnień zakorzenionych w głębi ludzkiego jestestwa. One przybierają różne